

نام های باستانی استان میانه

(مرکزی)

اراک، ساوه، خمین، دیجان، تفرش، آستیان،

محلات، نراغ، فراهان، کیمجان، شازند،

خنداب، زرنذیه و...

«مصطفی پاشنگ»

نام های باستانی استان میانه (مرکزی)

مصطفی پاشنگ

سرشناسه	: پاشنگ مصطفی، ۱۳۲۸
عنوان و نام پدیدآور	: نام های باستانی استان میانه
مشخصات نشر	: تهران؛ مصطفی پاشنگ، ۱۳۹۵.
مشخصات ظاهری	: ۶۲۱ص
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۰۴-۶۹۰۸-۵
وضعیت فهرست نویسی	: فیپا
موضوع	: نام های جغرافیایی -- ایران -- میانه -- ریشه شناسی

Names, Geographical—Etymology—Iran--Miyaneh : موضوع

DSR۲۱۲۱/۳پ۲ ۱۳۹۵ : رده بندی کنگره

۹۵۵/۳۲۵۷ : رده بندی دیویی

۴۵۸۸۲۲۶ : شماره کتابشناسی ملی

ناشر: مولف

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۰۴-۶۹۰۸-۵

حروف چینی و صفحه آرایی: دفتر فنی بهزاد: ۶۶۹۵۹۷۶۸

نوبت چاپ: اول

تعداد صفحه: ۶۲۱

تاریخ نشر: ۱۳۹۴

تیراژ: ۱۰۰۰ جلد

قیمت: ۴۵۰۰۰۰ ریال

آدرس: میدان انقلاب - روبروی سینما بهمن - تالار بزرگ کتاب - طبقه زیرمکف -

واحد ۳۸ - چاپ دیجیتال بهزاد

مصطفی پاشنگ
آوانگاری

ماند به لاتین	مانند به پارسی	نماد لاتین	پارسی
āsān	آسان	ā	آ
andām	آندام	a	ا
Ostād	استاد	o	اُ
Urmaz	اورمز	u	او
Emsāl	امسال	e	اِ
Mahi	مهی	i	ای
Bārān	باران	b	ب
Pesar	پسر	p	پ
Tavān	توان	t	ت
Jān	چان	j	ج
ar byč	چربی	č	چ
Taxt	تخت	x	خ
Dād	داد	d	د
Rād	راد	r	ر
zang	زنگ	z	ز
žāž	ژاژ	ž	ژ
Sar	سر	s	س
abš	شب	š	ش
Yarang	غرنگ	y	غ
Fut	فوت	f	ف
kām	کام	k	ک
LāK	لاک	l	ل
Mār	مار	m	م
Nām	نام	n	ن
Var	وَر	v	و
Vwm	وُم	w	وُ
Hāg	هاگ	h	هـ
yād	یاد	y	ی

به نام خداوند بخشنده‌ی مهربان

(پیش‌گفتار)

نام‌های باستانی شهرها و روستاها و کوه‌ها و کهریزها و کشتزارهای ایران گزارش‌کننده‌ی زبان و فرهنگ چند هزارساله‌ی مردم ایران است. زیرا که مردم باستان ایران با خردمندی و تیزهوشی و برای جاودان کردن زبان پارسی اندام‌های بنیادین زبان را چون نام بر هستی خود گذاشته‌اند. ژرف‌ساخت این نام‌ها اندام‌های بنیادین زبان پارسی است. زبانی که روزگاری بالنده بوده و به بخش بزرگی از جهان فراگیر شده است. از سوی دیگر این نام‌های باستانی گزارش‌کننده‌ی هم‌زبانی مردمی است. که در دوران باستان در سرزمین پهناوری به نام ایران زندگی می‌کردند و بی‌پروا می‌توان گفت که نام‌های باستانی ایران بزرگ‌ترین گنج‌نوشته‌ی ایرانیان باستان است. خوشبختانه گروه این نام‌ها اندک نیست. اگرچه این نام‌ها در پشت گرد زمان و یا بی‌مهری زمانه و یکسوگرایی‌ها و یا خاکستر سوخته‌ی زمان سوز شدن پنهان است. اما چنان‌انبوه است که تنها در استان میانه (مرکزی) بسیار بیشتر از هزار نام زیبا و گوهریک که ژرف‌ساخت آن نام‌ها شالوده و بنیاد زبان پارسی کنونی است شناسایی شده و در این کتاب نوشتاری شده است.

اما نمی‌توان گفت که در این کتاب همه‌ی نام‌های باستانی استان میانه (مرکزی) شناسایی و نوشته شده است. زیرا که این کتاب تکیه بر پژوهش‌های میدانی داشته و همکاری و همیاری و پشتیبانی نبوده و پژوهش‌های میدانی بسیار پرهزینه و تن‌فرسا و زمان‌بر بوده است. به‌گونه‌ای که پژوهش‌های میدانی آن سال‌ها به درازا کشیده و بارها نیازمند بازدیدهای دوباره بوده است و این زمان‌بر بودن یک نارسایی پدیده آورده. مانند اینکه: تنها در ده سال کنونی گروه فراوانی از بخش‌ها شهرستان شده و گروهی از دهستان‌ها بخش و گروهی از روستاها دهستان نامیده شده‌اند و مرزهای جغرافیایی شهرستان‌ها دگرگون شده است. بی‌گمان در این دگرگونی‌ها روستایی از شهرستان تفرش به استان قم و یا از تیمره (خمین) به استان لرستان و یا از فراهان به کمیگان واگذار شده است. اما دیدگان آن بوده است که نام باستانی روستا یا کوهی شناسایی شده و مانیک (معنی) و گوهر درون‌هسته‌ی آن نام گزارش شود. چه آن روستا از شهرستان

اراک باشد و چه از سربند. زیرا که زمینه‌ی پژوهش این کتاب روزگاری پیش از تاخت‌وتاز تازیان است.

دیگر اینکه ژرف‌ساخت نام‌های باستانی گفتگویی همگانی نبوده و زبان شناسانه است بی‌گمان برای همگان یا کسانی که زبان‌شناسی پارسی نمی‌دانند کمی دور از ذهن بوده و به‌درستی دریافتی نخواهد بود، ناگزیر نگارش این کتاب در دو بخش انجام‌شده است تا برای همگان دریافتی باشد.

بخش یکم این کتاب چون فهرستی در سه ستون انجام‌شده است.

ستون یکم: نام کنونی و یا نام بومیک شهر یا روستا و یا کوه نبشته شده است.

ستون دوم: نام باستانی آن با آوانگاری نوشته‌شده.

ستون سوم: مانیک (معنی) و جایگاه یا نشانی شهر، روستا و کوه و... گزارش شده است. این بخش از کتاب بسیار ساده همگانی نبشته شده است.

بخش دوم: بی‌گمان برای هر کس که بخش یکم کتاب یا مانیک (معنی) نام شهر یا روستا را می‌خواند این پرسش پیش می‌آید که این نام‌ها چگونه ساخته‌شده‌اند و یا تکواژهای ریشه‌ای و یا تکواژهای هسته‌ای این نام‌ها و یا زبان پارسی کدام هستند و یا اینکه زبان پارسی در چه روزگاری سامان‌یافته و زبان نامیده شده و یا چگونه این زبان ساخته‌شده است و یا اینکه زبان امروز پارسی که ما با آن سخن می‌گوییم چه گروه از واژگان زبان‌های باستانی را در خود دارد و با اندام‌های بنیادین این نام‌های باستانی در زبان امروز پارسی چه کاربردهایی دارد. برای پاسخ‌گویی به این پرسش‌ها و ده‌ها پرسش دیگر ناگزیر بخش دوم کتاب در چهارچوب یک داستان بلند گزارش شده است. داستانی که دیدگاه‌های گوناگونی را از گوشه‌های روشن و تاریک فرهنگ و زبان مردم ایران‌زمین را آشکار کرده و پرسش‌های فراوانی را با تکیه بر پژوهش‌های میدانی و زبان شناسانه پاسخ‌گو باشد.

داستان بلندی که بخش‌هایی از آن گزارش‌کننده‌ی رسم و آیین‌ها و باورها و نمادهای دوران باستان بوده و هم‌اکنون هم بر فرهنگ و زبان مردم امروز نوزن است. داستانی که

زمینه‌ی آموزش فرهنگ و زبان و ایران‌شناسی داشته و گه‌گاه نگاهی گذرا به باستان‌شناسی و تبارشناسی نیاکان مردم این استان دارد.

با همه‌ی این سخن‌ها بی‌گمان در این کتاب نادرستی‌هایی به چشم خواهد خورد، نگارنده خواهشمند است که اگر نارسایی یا نادرستی به چشم خورد، درست آن را با سند و گواه به این کوچک گزارش شود تا در چاپ دوم از نادرستی‌ها کاسته شود. زیرا که این نام‌های باستانی هنر و دیدگاه نگارنده نیست.

فرهنگ و زبان مردم ایران‌زمین نامیده می‌شود.

با درود و سپاس

مصطفی پاشنگ ۱۳۹۵/۱۰/۲۲

بخش یکم

نام بومیک	باستانی و پارسی	مانیک و گزارش جایگاه	رویه
	آذرگان	جایگاه آذر	۴۱۶
آبدار	ابدار Abdār	جاوید، همیشگی نام روستایی از شهرستان کمیگان (کمیجان).	۵۴۶
انیله	انیدا Anida	آرامش زندگی، روان زندگی نام کوهی در نزدیکی شهرستان ساوه	۵۰۹
اجی	اجی Eji	پایندگی، جاوید، همبستگی نام روستایی از شهرستان تفرش	۳۹۳
اخترچی	اخترجی Axtarji	ستاره‌ی زندگی نام کشتزاری از شهرستان تیمره (خمین)	۵۰۰
ادیت	ادیت Adit	شایسته‌ی دیدنی الف= نام کوهی در نزدیکی دهستان مهبان از شهرستان نیک شهر در استان سیستان و بلوچستان. ب= نام کوهی بالای غار اری خور در شهرستان تفرش پ= نام کوهی در نزدیکی شهرستان مسجدسلیمان در استان پارس	۱۱۵
ادیشه	ادیشه Adište	خانه‌های دیدنی و آراسته نام روستایی در بخش سربند در استان میانه	۳۵۲
اراک	اراک Arák	گران‌بها، باارزش بزرگ‌ترین شهر و کناک استان میانه	۴۵۷
ارتگل	ارتاگل Artāguī	گل راستی و درستی نام روستایی در فراهان	۳۷۰

نام های باستانی استان میانه (مرکزی)

رویه	مانیک و گزارش جایگاه	باستانی و پارسی	نام بومیک
۳۵۳	دارای ارزش، دارای ارجمندی نام روستایی از بخش سربند (شهرستان اراک)	ارجناوند Arjenāvand	ارجناوند
۴۵۰	بهشت راستی و درستی نام دهستانی از شهرستان ساوه	اردامینو Ardāminu	اردامین
۴۵۰	بهشت راستی و درستی و روان آسمانی نام روستایی از نوپران ساوه	رادامین Ardāmin	اردمین
۵۷۱	خانه‌ی راستی و درستی (خانه‌های راستی و درستی) نام دهستانی از شهرستان ساوه	ارداشین ardāšin	اردونشین
۳۹۲	ده راستی و درستی نام دره‌ای در نزدیکی روستای هشه از شهرستان تفرش (ارده نام روستایی بوده در آن دره که ویران شده)	ارده Ardeh	ارده
۵۰۶	نگهبان راستی و درستی نام دهستانی از شهرستان نراغ	اردهار Ardehār	اردهال
۴۹۴	جایگاه ارزشمند، جایگاه گران بها نام دهستانی در نزدیکی شهرستان تیمره (خمین)	ارزگان Arzegān	آرزوقان
۵۵۸	آگاهی دهندگان راست کردار. نام روستایی از شهرستان اراک.	ارکاوین arkāvin	ارکاوین
۵۳۴	جایگاه باشکوه کوچک نام روستایی در فراهان	ارنگاک arangānak	ارنگاک

رویه	مانیک و گزارش جایگاه	باستانی و پارسی	نام بومیک
۵۵۶	درست برتابنده، درست کار برتابنده نام روستایی از شهرستان اراک.	آروش	آروش
۵۰۰	جایگاه راستی و درستی نام روستایی از شهرستان تیمره (خمین)	اره Arah	اره
۵۰۷	دره‌ی زیبای مهر و دوستی و پیمان نام کوهی در نزدیکی دهستان اری شار(علیشار) از شهرستان ساوه	اری دره سی Ari-darresi	اری دره سی
۱۱۰	جایگاه سبز و روشن نام کشتزاری نزدیک تفرش	ازنائیه Aznāiye	از نائید
۵۶۹	سرسبز تازه نام روستایی از شهرستان ساوه.	از نو aznu	از نو
۵۶۱	آگاه سرفراز، آگاه برتر نام روستایی از شهرستان ساوه.	ازدبرزان	ازبزان
۵۶۱	جایگاه آگاهی و هوشیاری نام روستایی از شهرستان ساوه.	ازدبیزان Azd-bizān	ازبیزان
۵۶۹	سبز روشن ازنا: نام روستایی از شهرستان الیگودرز در استان لرستان. ازنا: نام شهری در استان لرستان نام کوهی در نزدیکی دهستان فشک	ازنا	ازنا

نام های باستانی استان میانه (مرکزی)

رویه	مانیک و گزارش جایگاه	باستانی و پارسی	نام بومیک
۱۱۱	نام روستایی از شهرستان ملایر در استان همدان باغ سرسبز و روشن نام باغی در دهستان فشک نام کوهی در بخش سربند اراک	ازناور aznāvar	ازناور
۱۹۴	نگهبان چراگاه نام روستایی ویران سر راه اراک به فرمهین	استروان Astravān	استروان
۱۹۴	چراگاه نام کهریزی در ترخوران تفرش	استریه Astriyeh	استریه
۳۵۴	الف: باور داشت ب: استوار، نستوه نام روستایی از بخش سربند (شهرستان اراک)	استو Astu	استوه
۵۳۷	هستی درخشان نام روستایی از شهرستان کمیگان (کمیجان).	استهری estahriy	استهری
۴۵۴	جایگاه هستی نام روستایی در نوبران از شهرستان ساوه	استی گه astigah	استیجک
۴۰۷	هستی دوست‌داشتنی نام کوه و دره‌ای در نزدیکی دهستان نگیسان (نغوسان) از شهرستان تفرش	استیکا Estikā	استیک پا
۴۸۴	آباد از درستکاری، درست‌کرداری نام روستایی از شهرستان تیمره (خمین)	ارسن آباد Arsan ābād	اسدآباد

رویه	مانیک و گزارش جایگاه	باستانی و پارسی	نام بومیک
۴۹۴	جایگاه ستایش شده نام روستایی از شهرستان تیمره (خمین)	اسپندگه Espangah	اسفنجه
۵۴۹	ستایش شدگان نام روستایی از شهرستان کمیگان) کمیجان).	اسپندان espandān	اسفندان
۳۴۲	جایگاه خوش بختی نام روستایی در فراهان	اسپین espin	اسفین
۴۳۴	بن نوشته‌ها، نوشته‌های ماندگار نام کوهی بالای گردنه‌ی فرک از شهرستان تفرش	اسکاب Askāb	اسکب
۳۴۱	ساخته شده از راستی و درستی، پدید آمده از راستی و درستی نام روستایی از شهرستان فرمهین	اشکر Askar	اشقل
۵۵۶	شکوه نام روستایی ویران سر راه اراک به فرمهین.	اشکوه Aškuh	اشکول
۵۰۱	جایگاه جاوید، جایگاه همیشگی نام دهستانی از شهرستان تیمره (خمین)	یوگان Yugān	امامزاده یوجان
۵۳۲	هوشمند راست و درست نام دهستانی در فراهان	ارویر آباد Arvi ābād	امیر آباد
۳۶۴	جاوید، همیشگی نام دهستانی از شهرستان سربند (کنار رودخانه‌ی دوآب)	اناد anād	اناج

نام های باستانی استان میانه (مرکزی)

رویه	مانیک و گزارش جایگاه	باستانی و پارسی	نام بومیک
۳۶۴	جاوید، بی پایان و بی آغاز، همیشگی الف: نام کوهی در نزدیکی دهستان مست در سربند اراک ب: نام دره‌ای سر راه نوازن به خنداب	انادی Anādi	انادی
۴۳۹	نشانه‌ی نیمروز نام کوهی در نزدیکی شهرستان خمین	انگاریس Angāris	انگشت لیس
۴۰۵	راستی، درستی نام دره‌ای در دهستان نگیشان (نغوسان) از شهرستان تفرش	اوری uri	اوری
۵۵۷	زورمند آباد، توانمند آباد نام روستایی سر راه اراک به فرمهین از شهرستان اراک	ایوک آباد	ایبک آباد
۵۰۸	آرامش زندگی، روان زندگی، شادی‌بخش زندگی نام کوهی در نزدیکی دهستان اری شار(علیشاه) از شهرستان ساوه	ایدا Eidā	ایدلی
۱۷۴	درخشان، روشن نام روستایی از شهرستان فرمهین	ایر Ear	ایر
۳۶۴	جایگاه روشن هستی نام کوهی در نزدیکی دهستان ارویر (الویر) از شهرستان ساوه	ایرگاید Aergāyad	ایرگاید
۱۷۴	دارای درخشانی، درخشنده نام کهرئز و چشمه ساری در تفرش	ایرو Eiru	ایرو
۱۸۶	جایگاه درخشان نام تپه‌ای در نزدیکی ترخوران تفرش	ایره Ireh	ایره

نام بومیک	باستانی و پارسی	مانیک و گزارش جایگاه	رویه
ایگون	ایرگون Eargun	به رنگ روشن، روشن رنگارنگ نام دهستانی از بخش سریند (شهرستان اراک)	۳۶۳
ایلا	ایلا llā	خوش بختی نام پسر افراسیاب	۹۲
ایلام	ایلام llām	جایگاه خوش بختی نام یکی از استان‌های ایران	۹۲
ایلان	ایلان llān	جایگاه خوش بختی نام دره‌ای در نزدیکی روستای ارتاگل (ارتگل) ایلام: جایگاه خوشبختی. نام یکی از استان‌های ایران	۱۸۶
ایندهس	ایندهس In-des	الف: خدای آفرینش ب: آرامش آفرینش نام کوهی در نزدیکی شهرستان ساوه	۵۰۸
ایوانکی	ایروانک eirvānak	مانند درخشان کوچک نام کوهی در نزدیکی دهستان دودهک از شهرستان دلیجان	۵۰۸
ایوندو	ایوند eyvand	زورمند نام روستایی از بخش سریند (شهرستان اراک)	۳۵۳
آب اسکون	آب اسکون āb-askun	بن نوشته‌ها، نوشته‌های ماندگار نام روستایی از بخش سریند اراک	۴۳۵
آب ایلر	آب ایرا ab-ierā	جایگاه درخشان نام کشتزاری در نزدیکی ترخوران تفرش	۱۸۴

رویه	مانیک و گزارش جایگاه	باستانی و پارسی	نام بومیک
۱۵۱	دارای خرد و نگرش و مهر و پیمان و دوستی الف: نام کوهی در نزدیکی شهرستان ساوه ب: نام کوهی در نزدیکی خورگان(خرقان) از شهرستان ساوه پ: نام کوهی در نزدیکی دهستان نریمان	آدرامونت Adrāmunt	آدرامونت
۲۵۶	جایگاه آرامش و پارسایی نام کوهی در نزدیکی دهستان آذرگان (بازرجان) از شهرستان تفرش نام یکی از هفت شهر ساسانی که به دست تازیان ویران شد.	آرماروم ārmārum	آرمالو
۳۲۵	بسنده ترین رنگ نام دره ای از روستای فرک آرگان: نام شهبانوی اردشیر یکم هخامنش (گنجینه ی نام های ایران) آرگان: نام روستایی از شهرستان گلپایگان در استان سپاهان	آرگان ārgān	آروخا
۳۵۳	دارای تنومندی، دارای چالاکی نام دره ای در نزدیکی روستای خور پهللو (خر پهللو) از شهرستان اراک.	آروون Āruvan	آزوون
۲۵۵	دره ی هستی الف: نام کوهی در نزدیکی شهرستان تیمره (خمین) ب: نام کوهی در نزدیکی دهستان آذرگان (بازرجان) از شهرستان تفرش	آستادره āstādarreh	آستاندر

رویه	مانیک و گزارش جایگاه	باستانی و پارسی	نام بومیک
۱۰۴	نگهبان هستی نام چهارمین پادشاه دودمان مادها	آستیاک āstiyāk	آستیاک
۴۹۷	جایگاه دلاوران. نام روستایی از شهرستان تیمره.	اشمسیان Ašmāsiyān	آشمیان
۳۵۳	دره‌ی چالاکان، دره‌ی چابک‌ها نام روستایی از شهرستان سربند در استان میانه	آرودر Ārudar	آلودر
۳۵۳	دارای چالاک، دارای چابکی نام دره‌ای در نزدیکی روستای خور پهلوی از شهرستان اراک (سربند)	آروند Arvand	آلور
۴۱۶	نگهبان پگاه نام کوهی در نزدیکی دهستان کهنه (قهیبیه) از شهرستان اراک	بان بازر Bān bāzer	باباحاضر
۴۲۸	ستوده شدگان نام دره‌ای در دهستان نزدیکی آذرگان از شهرستان تفرش	باوان Bāvān	بابون
۱۱۷	باتلاق چشمه‌ی بزرگ نام چشمه‌ای در میان کویر در استان سپاهان	باتلاق گاوخانی	باتلاق گاوخونی